

آموزش از دور در ژاپن

دکتر مهراں فرج اللهی^۱، دکتر نسیم سعید^۲، دکتر مانوش مهربانی^{*}
 دانشگاه علوم پزشکی شیراز، شیراز، ایران

ICT Based Education in Japan

Dr. Mehran Farajollahi, Nasim Saeed, Manoosh Mehrabi
 Shiraz University of Medical Sciences, Shiraz, Iran

Abstract

There are some issues examined and discussed in the area of comparative education, most important of which include relevant matters to features of an educational system, economy of general education, education and society, the relationship between religion and education, and also questions concerning the government and policy in relation to education. Japan education system is a centralized one that encompasses preschool up to higher education. Therefore, regarding the above mentioned subjects, the present article has reviewed first the history of evolution in Japan education to provide an understanding of such system, then the administrative structure of Japan for realizing the position of higher education and ICT based learning, and next a short history of ICT based education in Japan and its types in this system. Finally, a current situation of correspondence education and E-learning are compared regarding statistics in 2006.

Key Words: Comparative Education, ICT Based Education, Japan

چکیده

در قلمرو آموزش و پرورش تطبیقی مسائل و موضوعاتی مورد بررسی قرار می‌گیرند که مهمترین موضوعات و مسائل مطرح شده شامل: مسائل مربوط به ویژگیهای یک نظام آموزشی، مسائل مربوط به اقتصاد آموزش و پرورش، مسائل مربوط به آموزش و پرورش و جامعه، مسائل مربوط به ارتباط بین مذهب و آموزش و پرورش و مسائل مربوط به سیاست و حکومت در ارتباط با آموزش و پرورش می‌باشند. نظام آموزش و پرورش ژاپن سیستمی متمرکز است که از قبل از دبستان تا آموزش عالی را در بر می‌گیرد به همین دلیل و با توجه به مطالب فوق در این مقاله جهت شناخت این نظام ابتدا تاریخ تحول آموزش و پرورش ژاپن بررسی می‌گردد، آنگاه ساختار اداری ژاپن برای درک جایگاه آموزش عالی و آموزش از راه دور مرور می‌شود. سپس به بررسی تاریخچه آموزش از راه دور در ژاپن پرداخته شده و انواع آموزش از راه دور در نظام ژاپن بررسی می‌شود. در پایان با توجه به آمار سال ۲۰۰۶ وضعیت فعلی آموزش مکاتبه‌ای و آموزش الکترونیکی مورد مقایسه قرار می‌گیرد.

واژگان کلیدی

آموزش تطبیقی، آموزش از دور، ژاپن

^۱ استادیار دانشگاه پیام نور مرکز تهران

^۲ دانشجوی دکتری برنامه‌ریزی آموزش از دور

* دانشجوی دکتری برنامه‌ریزی آموزش از دور. تمامی درخواست‌ها به نشانی Mehrabi.manoosh@gmail.com ارسال شود.

روند تاریخی تحول آموزش و پرورش ژاپن

ملت ژاپن از ملل کهن و قدیمی جهان است که دارای فرهنگ و تمدنی ممتاز است و بیش از دو هزار و پانصد سال سابقه تاریخی دارد. در حدود قرن ششم میلادی، ژاپنی‌ها با اقتباس از فرهنگ چینی و تحت تاثیر آئین کنفوسیوس^۱ و مذهب بودا، مدارسی به منظور تامین نیازمندیهای گروه‌های مختلف اجتماعی در جامعه سنتی خویش تاسیس کردند. ژاپنی‌ها اگر چه در ابتدا تحت نفوذ تمدن چین قرار داشتند. بتدریج در پدید آوردن فرهنگ و تمدنی که پاسخگوی نیازمندیهای جامعه باشد اهتمام ورزیدند. از قرن نوزدهم که امپراتور میجی^۲ حکومت فئودالها را در ژاپن برانداخت و حکومت مرکزی پر اقتداری بوجود آورد، تا امروز به تدریج بر تعداد مدارس متوسط عمومی، مدارس متوسط فنی و حرفه ای و دانشگاهها افزوده گشت و دخالت دستگاه مرکزی آموزش و پرورش ژاپن در کار و اداره امور مدارس افزایش یافت و برنامه های درسی، روش تدریس، کتب درسی، گزینش و انتخاب معلمان و کادر اداری و تدوین و توزیع کتابهای درسی مقاطع مختلف تحصیلی از جمله وظایف وزارت و آموزش و پرورش به شمار آمد. همچنین اصلاحات متعددی در این راستا سبب ایجاد سازمانی به عنوان «اداره تعلیم و تربیت ژاپن» شد. از دهه چهل در قرن بیستم تا به امروز قوانین اصلاحی متعدد مثل قانون آموزش و پرورش مدرسه، قانون شوراها، قانون توسعه مدارس عالی به سبک آمریکاییها و از این قبیل، با حمایت دولت به تصویب رسیده است که همه آن ها در جهت همگام شدن با نیازمندی های جهانی و به منظور دسترسی به رشد بالای اقتصادی و صنعتی به اجرا در آمده اند.

نتیجه اینکه توسعه نظام تعلیم و تربیت یک کشور نیاز به تصویب قوانین و سرمایه گذاری وسیعی دارد که دولتها باید با برنامه های سنجیده و پشتوانه مردمی آن را به ثمر برسانند وجود قوانین و سرمایه از ضروریات است. ملت ژاپن موفقیتهای اقتصادی و صنعتی خود را مرهون طراحی و اجرای سیاستهای آموزش همراه با ضمانتهای قانونی و مالی که دولتمردان و مسئولان نظام تربیتی با درایت و موفقیت به پیش برده اند می دانند.

ساختار اداری نظام آموزش و پرورش ژاپن

برخی از صاحب نظران معتقدند بهره گیری از اداره امور آموزش و پرورش به شیوه مرکزی با ساخت فرهنگی مردم ژاپن که به سنتهای دیرینه پایبند بوده و به نظام اداری متمرکز خوی گرفته اند همسازی دارد و بهره گیری از این سیاست، بویژه در شرایط سخت و دشوار پس از جنگ جهانی به ژاپن این امکان را داده است که برنامه های جامع آموزشی، اقتصادی و فرهنگی خود را با موفقیت قرین نماید. آنان خاطر نشان می سازند که توسل به اداره امور آموزش و پرورش به شیوه متمرکز ثمرهایی در ژاپن به بار آورده است که اهم آنها عبارتند از : امکانات مساوی، اجتناب از نوع خاصی از تعلیمات، برقراری وحدت نظام و یگانگی بین برنامه ها و خدمات بهتر و سریعتر. در حال حاضر اداره امور آموزش و پرورش در ژاپن در سه سطح «ملی»، «ایالتی» و «شهر» متمرکز است و وزارت تعلیم و تربیت، فرهنگ، ورزش، علوم، تکنولوژی به عنوان دستگاه مرکزی مسئولیت امور آموزش و پرورش کشور را در سطح ملی به عهده دارد. لازم به ذکر است که مسئولیت تامین اعتبارات مورد نیاز اجرای برنامه های آموزشی به عهده مقامات مرکزی، مقامات محلی و شهرداریهاست که سهم دولت مرکزی ۴۶/۸ درصد، سهم مقامات محلی ۳۱/۱ درصد و سهم شهرداریهای محلی ۲۲/۱ درصد می باشد. سایر منابع مالی و اعتبارات شامل سرمایه گذاری مردم در تامین هزینه های آموزش و پرورش و ایجاد مراکز آموزشی، کمک شهرداریها، سرمایه گذاری بخش خصوصی و صاحبان صنایع و مشاغل و بالاخره هدایا، موقوفات، کمکهای بالاعوض و وامهای بدون بهره می باشد.

مراحل تحصیل در ژاپن شامل دوره قبل از دبستان، دوره ابتدایی، دوره آموزش متوسطه و مرحله آموزش عالی است. موسسات آموزش عالی در این کشور شامل «کالج های فوق دیپلم»^۳، «دانشکده های فنی»^۴ و دانشگاههاست. علاوه بر این سه گروه موسسه «مدارس خاص کارآموزی»^۵ و «موسسات متفرقه»^۱ دیگری نیز وجود دارند که آموزشهای پیشرفته و تخصصی را ارائه می دهند. معتبرترین موسسات آموزش

¹ Confucius

² Meiji

³ junior colleges

⁴ colleges of technology

⁵ Special training schools

عالی در ژاپن دانشگاهها هستند که می توان آنها را از نظر قدمت، هدفها، سازمان و تشکیلات دانشجویی به چند گروه زیر تقسیم کرد: الف- دانشگاههایی که به موسسات عالی جامع ملی معروفند. ب- مجتمعهای دانشگاهی ج- دانشگاههایی که در آن یک رشته از تحصیلات تخصصی در سطح عالی دایر است. د- دانشگاههای خصوصی ه- دانشگاههای زنان و- دانشگاههای تربیت معلم ز- دانشگاه آزاد یا دانشگاه آموزش از راه دور ح- دانشگاه سازمان ملل (۱)

تاریخچه آموزش از راه دور

در ژاپن آموزش از راه دور سالها تحت نام متفاوتی استفاده می شد. در ۱۹۸۸ دایره المعارف تخصصی تعلیم و تربیت ژاپنی کلمه آموزش از راه دور را نداشت. تنها در ۱۰ سال گذشته بود که این کلمه مورد استفاده قرار گرفت در عوض آموزش مکاتبه ای از اواخر قرن نوزدهم استفاده می شد.

اولین آموزش مکاتبه ای در ۱۸۸۳ استفاده شد. این کلاس در مورد ادبیات چین بود که به افرادی خارج از دانشگاه ارائه می شد که مسلماً تعداد دانشجویان آن محدود بودند ولی به سرعت افزایش یافتند بطوریکه در پایان قرن بیستم بین ۲۵۰ هزار تا ۳۰۰ هزار بودند. اگر چه تعداد به سرعت افزایش یافت ولی مواجه با مشکلات عدیده ای در گرفتن دانشجویان اضافه، تایید آنها، محبوبیت، احترام و به خصوص اعتبار مدارک آنها شدند.

برنامه آموزش از راه دور ژاپن توسط سیستم پست شروع شد که در آن زمان در دسترسشان بود و اساتید و دانشجویان از طریق مکاتبه با یکدیگر تبادل نظر می کردند. سپس رادیو آمد که در سال ۱۹۲۴ اطلاع رسانی رادیویی آغاز شد که رئیس رادیوی وقت آن را وسیله ای برای اجتماعی کردن تعلیم و تربیت نامید و این رسانه آموزش از راه دور را سریعتر و سهولتر نمود. برنامه با رادیو ورزش برای کودکان ابتدایی شروع شد که هنوز هم در ژاپن قبل از شروع کار روزانه می توان مردم را در حال ورزش صبحگاهی در حال گوش دادن به رادیو دید.

سپس ارتباطات ماهواره ای این امکان را بوجود آورد که دانش آموزان بتوانند با مربی خود صحبت کرده، سوال بپرسند. خیلی زود تلویزیون مدار بسته موضوعاتی از قبیل مراقبت از کودک، بهداشت و امنیت اجتماعی را آموزش داد. البته آموزش از راه دور در این زمان با انتقاد متخصصان روبرو شد و افرادی که از این طریق آموزش دریافت می کردند شهروندان درجه ۲ بودند.

اخیراً توجه بیشتری به اشکال مختلف آموزش از راه دور معطوف شده و سازمان ملی آموزش رسانه ای^۲ پروژه های مختلفی را برای کاربرد آموزش از راه دور در آموزش عالی عهده دار شده است.

بتدریج بدلیل زیر آموزش مکاتبه ای همه گیر شد:

الف- در اواخر قرن نوزدهم آموزش عالی در دید عموم مورد توجه قرار گرفت و امتیاز محسوب می شد بسیاری از مراکز آموزش مکاتبه ای برای عموم آزاد بودند و آموزش ابتدایی اجباری نیاز به معلمین را هم بیشتر می کرد.

ب- اختراع تندنویسی سبب شده که مواد درسی اساتید در اختیار عموم قرار بگیرد و به شکل کتاب چاپ شود که شکل دیگری از آموزش مکاتبه ای را آغاز کرد و از آنجائیکه کتابها در کتابخانه ها هم قرار گرفت همه می توانستند به آموزش عالی دسترسی پیدا کنند.

ج- سیستم پست ژاپن عامل تشویق کننده دیگری بود که وزارت پست بخصوص مطالب طبقه بندی شده ای را با تخفیف در دسترس عموم قرار می داد.

د- قانون اجتماعی آموزش برای همه بخصوص بعد از جنگ دوم جهانی نیز عامل اجتماعی پیشرفت آموزش مکاتبه ای بود (۲).

انواع آموزش عالی از راه دور

دو نوع آموزش عالی از راه دور در ژاپن وجود دارد. آموزش مکاتبه ای (رسمی، در دانشگاههای خصوصی) و دانشگاه AIR (دولتی، استفاده از رسانه ها).

¹ miscellaneous schools

² National Institute of multimedia education (nime)

آموزش مکاتبه ای:

گسترش آموزش از راه دور بیشتر در نیمه ۱۹۹۰ آغاز شد. قبل از دانشگاه AIR موسسه آموزش از راه دور نداشت. از ۱۹۹۴ تقریباً هر سال یک دانشگاه آموزش از راه دور راه اندازی می شود. در سال ۲۰۰۰، ۱۹ دانشگاه خصوصی چهار ساله و ۱۰ کالج فوق دیپلم خصوصی و حدود ۲۵۴۰۰۰ دانشجو در برنامه های مکاتبه ای وجود داشتند. دانشگاه AIR هم برنامه ها و ثبت نام های خود را گسترش داد (۳)

دانشگاه AIR:

بزرگترین موسسه ارائه دهنده آموزش از راه دور ژاپن است. در سال ۱۹۹۸ استفاده از اطلاع رسانی ماهواره ای را آغاز نمود ولی اغلب مواد درسی عمده چاپی هستند. دانشجویان باید حداقل ۲۰ ساعت کلاس حضوری و امتحان پایانی را بگذرانند. همچنین برای کسانی که در زمان بخش رادیویی یا تلویزیونی نتوانند حضور داشته باشند نوارهای صوتی و تصویری ارائه می شوند. حدود ۱۰۰۰۰۰ دانشجو دارد ۵۸٪ دانشجویان دوره لیسانس و ۴۵٪ دانش آموزان زن هستند. ۵۰ درصد دانشجویان دوره لیسانس در رده سنی ۳۰-۴۰ و ۳۰٪ آنها بالای ۵۰ سال هستند که این ارقام برای دانش آموزان ۵۸٪ و ۳۵٪ است ۶۰ هزار از صدهزار دانشجو تمام وقت و بطور متوسط قبل از فارغ التحصیلی ۶/۵ سال را می گذرانند. بیش از ۳۲۰ دوره در هر سمستر ارائه می شود. رشته ها، علوم انسانی، علوم اجتماعی، علوم طبیعی و مطالعات صنعتی هستند. برنامه های فارغ التحصیلان دوره فوق لیسانس در علوم فرهنگی، سیاست عمومی، مدیریت، تعلیم و تربیت و روانشناسی بالینی هستند. ولی در مقایسه با دانشگاه انگلستان الگوی قدیمی آموزش عالی را اجرا می کند. (۴)

جدول زیر ثبت نامها، پذیرفته شدگان امتحان ورودی و فارغ التحصیلان در دانشگاه را با یکدیگر مقایسه می کند.

فارغ التحصیلان در سال ۴	فارغ التحصیلان	ورودیها	ثبت نامها
۲/۹۴۷	۶/۲۱۴	۹/۱۵۷	دانشگاههای مکاتبه ای
۴۰۴	۱/۶۸۶	۲/۸۴۷	دانشگاه AIR

علیرغم این موارد هنوز کل ثبت نامها در آموزش عالی از راه دور در مقایسه با آموزش حضوری دانشگاهی کم است. مثلاً در ۱۹۹۸، ۲/۵ میلیون دانشجو دوره چهارساله دانشگاهها وجود داشته در حالیکه تقریباً ۲۰ هزار دانشجویی از راه دور (در حدود ۸ درصد). (۳)

وضعیت فعلی آموزش مکاتبه ای دانشگاههای خصوصی (۲۰۰۶):

تعداد دانشجویانی که امتحان جامع نداده اند	تعداد دانشجویانی که امتحان جامع داده اند	تعداد مدارس	موسسه های سطح لیسانس
۴۴۹۶۷	۱۹۶۶۴۸	۳۵	موسسه های سطح لیسانس
۶۷۴۳	۳۰۲۴	۱۸	موسسه های بالای لیسانس
۱۵۶۳	۲۵۲۱۵	۹	کالج های فوق دیپلم

بجز دانشگاه AIR تعداد کل دانشجویان ثبت نامی ۲۸۰۰۰۰ نفر است.

وضعیت فعلی آموزش الکترونیکی (۲۰۰۶)

در حال حاضر ۴۱/۴ درصد موسسات خصوصی و ۶۹/۳ درصد دانشگاههای ملی به نحوی از آموزش الکترونیکی استفاده می کنند که ۳۶/۳ کل دانشگاهها را شامل می شود. ۳۱/۴ درصد کل دانشگاهها از آموزش ترکیبی^۱ استفاده می برند. ۲۰/۸ درصد بعنوان تکلیف کلاسی از آموزش الکترونیکی استفاده می کنند و ۱۰٪ دانشگاهها فقط از طریق آموزش الکترونیکی آموزش می بینند. (۴)

بحث نهایی

اگر چه ژاپن یکی از مصرف کنندگان و پیشروان فناوری اطلاعات در جهان است. استفاده از تکنولوژیهای مبتنی بر وب آن هم در بخش صنعت، هم در بخش آموزش عقب تر از بسیاری از ملتهاست در استفاده از اینترنت در جهان بیست و چهارم است و در آسیا و منطقه اقیانوس آرام هفتم. بنابراین متوجه می شویم که آموزش الکترونیکی هنوز در ژاپن به خوبی توسعه نیافته است. بعلاوه به نظر می رسد ژاپنها در کل از لحاظ فرهنگی با آموزش از راه دور مخالف هستند و در فرهنگ آنها معلم محوری به شاگرد محوری ترجیح داده می شود و دانشجویان ترجیح می دهند در کلاس مشخص نباشند. در سال ۲۰۰۱ برای رفع این مشکل دولت بررسیهایی را آغاز کرد و پروژه ژاپن الکترونیکی^۲ را آغاز نمود که اهداف آن توسعه آموزش فناوری مبتنی بر وب، آموزش الکترونیکی و توسعه منابع انسانی مورد نیاز برای حمایت از پروژه بود و هدف آنها سال ۲۰۰۵ بود. (۵)

دورنمای آینده ژاپن این است که با مدیریت صحیح و استفاده از تکنولوژی توانمندی تبدیل شدن به یکی از رهبران آموزش و یادگیری از راه دور را دارد. (۲)

فهرست منابع

۱. آقازاده، احمد. آموزش و پرورش تطبیقی، انتشارات سمت، چاپ پنجم، تابستان ۱۳۸۴.

1) Distance Education in Japan. available at:
<http://homepage3.nifty.com/katodb/doc/text/2605.html>

2) Japan. available at:
<http://www.oohk.edu.kh/cridal/gdenet/policy/national/eap24b.html>

3) Distance learning programs and schools in Japan: From correspondence learning to E-learning. available at:
<http://www.editlib.org/index.cfm?fuseaction=reader.viewabstract&paperid=23975>

4) Onlin distance teaching of undergraduate finance: A case for musashi university and konan university, Japan. available at:
<http://feeffury.com/content/4232617-online>

¹ Blended learning

² e-japan